

“KUMUK ve BALKAR LEHÇELERİ SÖZLÜĞÜ”NÜN BİR TAHLİLİ

İsmail DOĞAN

Bu yazıyı, *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*¹ adlı kitabın yayımlandığı 1990 yılında kaleme aldım. Yazımı çeviri yoluyla eseri yayına hazırlayan Prof. Dr. Kemal AYTAÇ ile sözlüğün kontrol ve düzeltmelerini yapan Prof. Dr. Osman Nedim TUNA'ya da yazıyı gösterdim. Sayın O.N. TUNA üzerimde emeği olan saygı duyduğum hocamdır. Sayın K. AYTAÇ bey ise eğitim bilimci olmasına rağmen iyi niyetle Türkolojiye hizmet etmeye gayret etmektedir. Hocam O.N. TUNA eserdeki hataların çoğunun tashih ve çeviri yanlışlıkları olduğunu söyledi ve çok daha kötü şekilde önüne gelen bu eseri epey mesai harcayarak ancak bu hale getirebildiğini ifade etti. Ayrıca bunların dışında başka yanlışların da olduğunu kabul ederek isterseniz yazınızı yayımlayabilirsiniz de demişti. Sayın K. AYTAÇ ise bu konuda kendisinin yalnızca Almanca'dan çeviri yaptığını diğer kontrol ve düzeltmeleri ile etimolojilerin ise O.N. TUNA tarafından yapıldığını ifade etti. Ayrıca eserin ikinci baskısının hazırlanmasında bu yanlışlıkların düzeltilmesi için bizim yardımımızı da istedi.

Bu görüşmeler neticesinde yazımın hedefine ulaştığını düşünerek yayımlamadım. Fakat Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ'nin tanıtım-tenkit yazısını görence² eserin muhtevasındaki diğer yanlışlıkları da ilim alemine tanıtmak gerektiğine inandım.

Son yıllarda Kültür Bakanlığının çeşitli seriler ile neşrettiği eserler kitap severleri memnun etmektedir. Bakanlığın bu faaliyetleri de takdirle karşılanmaktadır. Bakanlık Türk Dünyası Edebiyatı Serisi ile de Türk Dünyasının eserlerini Türkiye Türkçesine kazandırma gayreti içerisindedir, bu faaliyetler memnuniyet vericidir. Ancak, Türk Dünyası serisinde neşredilen eserlerin bir daha yayınlanma şansına sahip olmaları çok zor olacağı için seçilen eserlerin çevirisinde, yayına hazırlanmasında da çok titiz davranılmalıdır.

¹ *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları 1229, Türk Dünyası Dizisi 12, Ankara 1990, 60. s.

² Emine Gürsoy-NASKALİ, *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*, Türk Kültürü, Sayı, 362, Haziran 1993, s. 380.

Kültür Bakanlığının Türk Dünyası Edebiyatı Serisinin 12 nolu yayını olan *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü* başlıklı eser, maalesef titiz bir yayım mahsulü örneğini göstermemektedir. Eseri çeviri yoluyla yayına hazırlayan Prof. Dr. Kemal AYTAÇ. Ancak, kitap kapağında eseri te'lif edenin Kemal Aytaç olduğu intibamı veren bir düzenleme mevcut. Kitabın arka kapak yazısında "Bu sözlük ünlü Macar Türkologu Gyula Nemeth tarafından Almanca-Macarca olarak yayınlanmıştı. Bu çeviri Almanca aslından yapılmıştır." ibaresinden eserin asılının Gyula Nemeth'e ait olduğu anlaşılmaktadır, ancak, kitabın her hangi bir yerinde orijinalinin nerede ve ne zaman neşredildiği hususunda bir kayıt yoktur.

Bu tür eserlerin Türkiye'de bir defa yayımlanma şansına sahip olması ve çalışmış olduğumuz saha itibarıyla bizi ilgilendirmesi sebebiyle eseri tahlil etmeğe gayret edeceğiz. Gayem olumsuz bir tenkitten ziyade bundan sonra neşredilmesi düşünülen eserlerde aynı eksikliklerin olmasını engellemektir.

Eserin asıl künyesi "*Gyula Nemeth ; Kumük tanilmânyok, I. Retsz Kumük es Balkar szôjegizek* ("Kumukisches und Balkarisches Wörterverzeichnis"), *Keleti Szemle*, XII, Budapest, 1911, s. 91-153." dir. Bu künyeden anlaşıldığı üzere sözlük Gyula Nemeth tarafından 1911 yılında Macarların *Keleti Szemle* isimli derginin 12. cildinde bir makale olarak neşredilmiştir. Kumuk-Balkar Türkçesi kelimeleri Macarca ve Almanca olarak mânâlandırılmıştır. Yani, eser hem Macarca hem de Almanca olarak neşredilen iki ayrı makale değildir.

Makalenin orijinalinde 1.5 sahifelik Macarca bir giriş kısmı mevcuttur. Nemeth bu giriş kısmında Armin Vambéry ve W. Pröhle'nin³ birer eserini de kaynak göstererek makalede ünlü ve ünsüzleri hangi işaretlerle karşıladığını, makalede nasıl bir yol izlediğini izah eder. Makale içerisinde geçen *Szb*, *Km*, ve *Nd* kısaltmalarının *Km = közmendasok*, *Nd = nepdalok*, *Szb = Szbonyhik* karşılığında olduğunu belirtir.

Sayın Aytaç tarafından çevrilen eserde ise bu makalenin aslının tam künyesi mevcut olmadığı gibi bu 1,5 sahifelik giriş kısmı da yoktur. Dolayısıyla makale içerisinde verilen *Km. 7-Km. 151*⁴, *Nd. 44-Nd.30*⁵, *Szb*⁶ gibi kısaltmalar da tercümede yer almamış.

Çevirilen eserin başında "Sözlüğün Transkripsiyonu Hakkında Notlar"⁷ bahsinde orijinal metinde mevcut bulunan farklı ünlülerle ilgili tasarruflar

3 Nemeth Gyula, *a.g.e.*, 91. s 1 ve 2 nolu dipnotlar.

4 Nemeth Gyula, *a.g.e.*, 92. s.

5 Nemeth Gyula, *a.g.e.*, 93. s.

6 Nemeth Gyula, *a.g.e.*, 101. s.

7 Kemal Aytaç, *a.g.e.*,

ile geniz *g*'si, *v* ile *w*'de yapılan yazım hususiyetleri belirtilmiş. Ancak, *g*, *ğ*, *h*, *h* ünsüzlerinde yapılan tasarruflar belirtilmediği gibi bu ünsüzler altındaki kelimeler de bir tek *g* ve *h* işareti altında toplanınca hem alfabetik hem de mânâ yanlışları ortaya çıkmıştır⁸.

Nemeth makalesinde *g* ve *ğ* seslerini ayrı başlıklar halinde vermiş, bunlar çeviride bir tek *g* ile gösterilmiş, fakat, hem *g* hem de *ğ* ile söylenen gelişmiş ∞ geleşmiş, *gismek* ∞ *ğismek*, *gozeldirek* ∞ *gozeldirek* gibi kelimeler vardır. Madde başı olarak alınan kelimenin yanına bu kelimelerin ikinci şekilleri verilmeliydi ya da bir açıklamanın yapılması iyi olurdu. Bu olmayınca kelimenin iki şekilde söylenişinden okuyucu haberdar olamıyor.

Nemeth'de bazı kelimelerin farklı söylenişleri () içinde gösterilmiş, çeviride bu () içinde gösterilen kelimelerin bazıları "*dogurçek (doverçik)*" gibi gösterilmesine rağmen bazı kelimeler "*dogurek*" gibi yazılıp orijinalde parantez içinde bulunan ikinci şekil "*dogurek (dowerek)*" gösterilmemiş bunda da hiç bir kural yok.

Nemeth'de *bqlek*, *bqrk*, *bqru*, *bqsuk*, *bqteke* şeklinde geçen kelimeler hep kalın sıradan yani *bolek*, *bork*, *boru*, *bosuk*, *boteke* diye çevrildiği halde aynı şekilde yazılan *bql-* çeviride ince sıradan *böl-* diye verilmiştir. *bol-* ile *böl-* fiillerinin karışmaması gayesiyle verildiğini zannettiğimiz bu kelime ilgili bir açıklamanın verilmesi uygun olurdu.

'H' bahsinde 'h' ile 'h' birleştirilmiş fakat hiç bir izah yapılmamıştır.

'U' sesi 'U' karşılığında alınmış kelimelerin bir çoğu bu şekilde yazılmış, ancak, *tubek / tübek* diye 'ü' lü verilmiş. Bunda bir istikrarsızlık var. Yine 'Ü' ile yazılan *tüb* 'U' ile yazılan *tub* başlığında verilmiş, hangi sebeple bu şekilde yazıldığı belli değildir.

'U' bahsinde yazılması gereken *uyuştur-*, *uz-* kelimeleri 'Y' maddesine alınmış, her halde dizgi hatası olmalı, çünkü, mantıkî hiç bir izahı yok.

ölçe- kelimesi Nemeth'de 'q' sesinde, çeviride 'q' ile 'o' bir tek 'o' işareti altında toplanmış ancak, 'q' ile yazılan diğer kelimelerin hepsinin 'o' da sıralanmasına rağmen bu kelimenin hangi sebeple 'ö' maddesine alındığı anlaşılamamaktadır.

el bol-: 'dost olmak' diye verilen madde için de bir dip not ile (Mahmut Kaşgari'de kelimenin bir mânâsı "*sulh*" tür, *dost* daha yeni kazanılmış olmalıdır.) diye bir izah vardır. Ancak, Nemeth'in makalesinde *el bol-* : 'Almanca,

⁸ Kemal Aytaç, a.g.e.,

in *Freunischafft leben*' yani 'dostça, sulh içinde yaşamak' mânâsıyla verilmiştir, zaten yeni kazanılmış bir mânâ yoktur, her halde çeviride bir yanlışlık yapılmış olmalı.

Ayrıca bütün bunların yanında çeviride belli başlı şu hatalar göze çarpmaktadır.

- 1- Yanlış mânâlandırılan kelimeler.
- 2- Eksik mânâlandırılan kelimeler.
- 3- Orijinalde farklı çeviride farklı yazılan kelimeler.
- 4- Orijinalde olduğu halde çeviriye alınmayan kelimeler.
- 5- Çeviride yazılan fakat orijinal makalede bulunmayan kelimeler.
- 6- Orijinal metinde madde başı olduğu halde çeviriye alt madde olarak alınan kelimeler.
- 7- Orijinal makalede alt madde olduğu halde çeviriye madde başı olarak alınan kelimeler.

1- Yanlış mânâlandırılan kelimeler :

altun kelimesini örnekleyen 'sabrın tubu sar altun' 'sabrın sonu selamettir' diye mânâlandırılmış, ancak, 'sabrın dibi -sonu- sari altındır' diye çevirmek daha uygundur. Bu ata sözünün müteradifi Türkiye Türkçesinde 'sabrın sonu selamettir' şeklinde geçer.

arkalık : urgan, Nemeth'de 'kiriş, mertek, kalas' mânâsındadır.

daray : 'kenar' çeviride bu kelime için dip not ile "Metinde yanlış olarak 'ipek' diye geçiyor" ibaresi⁹ konularak kelimenin mânâsının düzeltildiği kastedilmiştir. Ancak, Nemeth'de *daray* : 'Almanca Seide' 'ipek' diye mânâlandırılan kelime Kumak Sözlüğünde *daray* : 'tafta'¹⁰ yani 'tafta : Bir çeşit sert ipekli kumaş'¹¹ demektir. Her ne kadar Karaçay Sözlüğünde "tafta : carım pay"¹² mânâsı verilmişse de elimizdeki eser bir Kumuk-Balkar lehçeleri sözlüğüdür. Gerçi Karaçay, Balkar ve Kumuk lehçeleri bir birine çok yakındır, ama az da olsa fonetik ve semantik farklılıklar görülmektedir. Bu sebeple asıl metinde verilen mânânın daha doğru olması muhtemeldir.

9 Kemal Aytaç a.g.e., 17. s.

10 Z.Z. Bammatova, *Kumksko-russkiy Slovarı*, İzdatelstvo "Sovetskaya Entsiklopediya", Moskova, 1969.

11 TDK, *Türkçe Sözlük*, 1982, Ankara.

12 Süyünç Ulu, İ., H-Orusbiy Ulunu, *Orus-Karaçay-Malkar Sözlük* "Sovetskaya Entsiklopediya" İzdatelstvo, Moskova, 1965.

enem : ‘büyücü, sihirbaz’ diye çeviride verilen kelime Nemeth’de *enem* : ‘Almanca, *Hexe*’ şeklinde geçer, *Hexe* kelimesinin 1. *büyücü, sihirbaz*, 2. *cadı, cadoloz*, 3. *şirret kadın*¹³ gibi mânâları vardır. *enem* kelimesi Kumukça-Rusça Sözlükte *enem* : ‘*vedima*’¹⁴ diye verilir. *vedima*¹⁵ ise ‘*cadı, cadoloz*’ demektir. Yani *enem* umumiyetle erkekler için kullanılan ‘*büyücü, sihirbaz*’ mânâsında değil, kadınlar için kullanılan ‘*cadı*’ mânâsındadır, çeviride yanlış bir mânâlandırma söz konusudur.

kamalgam : ‘gizlemek’ diye verilmiş, ‘*gizlenmek*’ olmalıydı.

lapaka : ‘bedenî, kan bağı olan’ diye mânâlandırılan kelime Nemeth’de *lapaka* ‘Almanca, *Lieblichkeit*. Szb. *sevimsilik*’ mânâsındadır. ‘bedenî, kan bağı olan’ mânâsının verilmesi anlaşılmamaktadır. Ancak, *lapaka* Kumuk Sözlüğünde *napaka* ‘nafaka’¹⁶ diye karşılanmaktadır.

saban : ‘şeftali’, izahı yanlıştır, kelime Nemeth’de ‘*sabtal*’: ‘şeftali’ şeklindedir.

terben- : ‘hareket ettirmek’ diye mânâlandırılmış, halbuki *terben-* hareket etmek’tir.

2. Eksik mânâlandırılan kelimeler :

acal : ‘ecel’ Nemeth’de ayrıca *talih* mânâsı da var, çeviride eksik.

agagan : ‘akıntı’ Nemeth’de *akmak* karşılığı da var, çeviride eksik.

asetinli : ‘osetli’ metinde *Osetli*, *Osetce* şeklinde iki mânâda geçer.

caçuvul : ‘tohum’ bu kelimenin karşılığı Nemeth’de ‘Almanca, *Saat*’ diye verilmiş, çeviride sadece ‘*tohum*’ mânâsı alınmış, fakat, kelimenin ‘*tohum ekmek*’ şeklinde mânâlandırılması daha yerinde olmalıdır. Nitekim ‘*Saat*’ kelimesinin Almanca Sözlükte de birinci mânâsı ‘*tohum ekmek*’ şeklindedir¹⁷. Kelime *caç-*(=*saç-*) ile ilgilidir.

eneçi katun : ‘ebe’ Nemeth’de bir de ‘*ana*’ mânâsı belirtilmiştir.

isbaysan yabu day : ‘tay gibi uslu ve sevimli’ mânâsıyla verilen alt madde ‘*tay gibi uslu ve sevimlisin*’ diye verilmesi daha uygundur.

13 Karl, Steurwald, *Lantenscheidts Taschenwörterbuch, Türkisch-Deutsch, Deutsch-Türkisch*, İnkılap-Aka, 1981, İstanbul.

14 Z.Z., Bammatova, *Kumiksko-russkiy Slovarı*, İzdatelstvo “Sovetskaya Entsiklopediya”, Moskva, 1969.

15 E., Mustafayev, V.G., Şerbinin, *Rusça-Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1989.

16 Z.Z., Bammatova, *Kumiksko-russkiy Slovarı*, İzdatelstvo “Sovetskaya Entsiklopediya”, Moskva, 1969.

17 Karl, Steuerwald, *Langenscheidts Taschenwörterbuch Türkisch-Deutsch, Deutsch-Türkisch*, İnkılap-Aka, 1981, İstanbul.

kag-: ‘sallayarak, silkeleyerek düşürmek, silmek’ diye mânâlandırılan kelimenin mânâsının (‘ağaçtan meyveyi’ sallayarak, silkeleyerek düşürmek) olması lazımdır.

kara-: ‘gözlemek, beklemek’ diye verilmiş, ancak, *kara-* öncelikle ‘bakmak’ mânâsındadır, ‘gizlemek, beklemek’ mânâları daha sonra gelir, bu kelime de eksik mânâlandırılmıştır.

kol: ‘dere’ şeklinde verilen kelimenin Nemeth’de ‘*dere yatağı, vadi ve hendek*’ mânâları da var.

soltan paça Abdulmajid savnnı: ‘Sultan Abdülmecid devrinde’ diye çevrilen örnek cümle ‘*Sultan Padişah Abdülmecid devrinde*’ olmalıydı.

sol: ‘sol’ Nemeth’de ‘*tehlikeli, kötü*’ mânâları da var.

yaga: ‘yaka’ diye verilen kelime Nemeth’de *yaga* ‘*Almanca, Krayen, Ufer, Rand*’ ‘*yaka, yakalık, su kenarı, -sahil, kıyı*’ mânâlarındadır. Bu *yaka* hangi ‘yaka’dır, ‘ceket yakası’ mı yoksa su kıyısı mânâsındaki *yaka* mıdır?

yek-: fiilini örnekleyen ‘*tana yekken tarikmas*’ cümlesinin mânâsı da çeviride yer almamış. ‘*Danayı arabaya koşmak gerekmez*’ şeklinde vermek gerekliydi.

3. Orijinalde farklı çeviride farklı yazılan kelimeler:

abzır: bk. *azbar*, Nemeth’de *abzar* şeklinde.

altatu: Orijinal metinde *aldat-*’ın alt maddesi ve *aldatu* şeklindedir.

angla: anlamak, Nemeth’de *angla-* şeklinde fiil olduğu belirtilir.

anlau: anlama, Nemeth’de *anglau* şeklinde *ng* iledir.

angnga-: orijinal metinde bir tek *ng* ile *angna-* şeklindedir.

ayaula: sevgili, Nemeth’de *ayaulu* şeklinde.

azdırgan: kelimesi orijinal metinde *azdırgan* şeklindedir.

balag: bk. *balah*, Nemeth’de *balag* şeklindedir.

bıça: kadın kelimesi Nemeth’de *biçe* şeklindedir.

Aslında ‘ç’ ile geçen *çuk*, *çum*, *çupur-*, *çuşkur-*, *çuru-*, *çuy*, *çuyre* kelimeleri çeviride ‘c’ ile ‘C’ bahsinde verilmiş.

cincirek: topaç kelimesi Nemeth’de *cincırak* şeklindedir.

caçuwul: tohum şeklinde çeviride yer alan kelime Nemeth’de ‘*çaçuwul*’ şeklinde yazılmıştır.

deil : cesur, gözüpek kelimesi metinde ‘*deli*’ şeklindedir.

garşak : tencere kelimesi asıl metinde ‘*garşok*’ şeklindedir.

hamıs-gun : perşembe mânâsındaki kelime Nemeth’de ‘*hamıs-gun*’ şeklindedir.

hılıçılık : arsızlık, yaramazlık mânâsında geçen kelime asıl metinde ‘*hılıçilik*’ şeklindedir.

imtihan : esas metinde *imtihan* şeklindedir.

irgak : küçük çengel, kelimesi Nemeth’de *ırgak* şeklindedir.

itkiçu : esas metinde *itkiçu* şeklinde geçmektedir.

kesetki : kertenkele kelimesi Nemeth’de *kesetki* şeklinde yazılmıştır.

kopur : köprü diye verilen kelime ‘*köprü*’ olmalıydı.

kız- : ‘kız(ar)mak, yanmak’ orijinal metinde *kızı-* şeklindedir, nitekim iç maddelerde geçen ‘*kızıu*’ ‘*temirni kızıunna töbele*’ örnekleri de asıl fiilin *kızı-* şeklinde olduğu göstermektedir.

kuba-yigik : geyik kelimesi Nemeth’de ‘*kuba-geyik*’ şeklindedir.

müyüş : köşe Nemeth’de *muyuş* şeklinde geçmektedir.

paşıklık : günahkarlık kelimesi asıl metinde *pasıklık* şeklindedir.

sallam : selam Nemeth’de *salam* şeklinde geçer.

sanduk : sandık esas metinde *sannuk* şeklindedir.

sakı ötri : diye verilen *sakı til* şeklinde olmalı.

şeytan : diye verilen kelime esas metinde *şaytan* şeklindedir.

‘*gecelerde şualası yok eken*’ : örnek cümlesi Nemeth’de ‘*geçelerdey şualası yok gun eken*’ şeklinde geçer. Hem *dey* ‘gibi’ eki hem de *gun* kelimesi atlanmıştır.

şuşku : şeklinde çeviride verilen kelime *soşki* olmalı.

tahat : kelimesi esas metinde *taht* şeklindedir.

tamaku tuat- : şeklinde çeviride verilen kelimenin aslı ‘*tamaku tart-*’tır.

tamaş’a : şeklinde çeviride verilen kelime esas metinde ‘*tamaşa*’dır.

gozden taydan gongulden tayar : şeklinde çeviride verilen örnek cümlede geçen ‘*taydan*’ değil ‘*taygan*’dır.

taşak : *daşak* şeklinde verilen kelime Türkiye Türkçesinde de *taşak* şeklindedir.

tazıt- : kelimesi orijinal metinde *tazet-* şeklinde geçmektedir.

tuşnak : şeklinde çeviride verilen kelime Nemeth'de *tusnak* şeklindedir.

uyalman : kelimesi asıl metinde *uyalmagan* şeklinde geçer.

yar : yara diye verilen kelime orijinal metinde de *yara* şeklindedir. yürek maddesinin altında verilen örnek cümle '*yergi bulgan-*' değil '*yüregi bulgan-*'dir.

4. Orijinalde olduğu halde çeviriye alınmayan kelimeler :

açûlu : sinirli, Nemeth'de *açû*'nun alt başlığı olan bu kelime çeviride yok.

arkan : ip, urgan mânâsındaki bu kelime Nemeth'de madde başı olduğu halde çeviride yazılmamış.

aurûlu : elemli, kederli kelimesi esas metinde *aura-* fiilinin alt maddesidir, çeviriye alınmamış.

aylanıp, aylan- : fiilinin bu alt maddesi olarak asıl metinde geçmekte fakat çeviride yok.

bahala- : pahalandırmak mânâsında geçen bu kelime çeviride yazılmamış.

bugak : Nemeth'de '*donmuş kırağı*' ve '*boğaz, gerdan*' diye mânâlandırılan iki ayrı kelime var. Çeviride '*boğaz, gerdan*' mânâsındaki '*bugak*' verilmiş, '*donmuş kırağı*' mânâsındaki '*bugak*' yazılmamış.

burma : Nemeth'de '*saç lülesi, zülûf*' ve '*burma*' mânâlarında iki ayrı kelimenin bir tek '*burma*' mânâsındaki '*burma*' verilmiş ve orijinalde bulunan her iki kelimenin alt başlıkları aynı mânâyımış gibi '*burma*' kelimesinin altında verilmiş.

butak : '*sap, saman çöpü*' mânâsındaki kelime orijinal metinde olmasına rağmen çeviride yer almamış.

caga : '*Almanca, dohle, küçük karga*' mânâsında geçen kelime çeviriye alınmamış.

cahannan : '*cehennem*' kelimesi esas metinde var fakat çeviriye alınmamış.

cahil : '*genç*' kelimesi asıl metinde var, çeviride yazılmamış.

cam : '*miktar*' manasındaki kelime çeviriye alınmamış.

can : '*can*' bu kelime de asıl metinde olmasına rağmen çeviriye alınmamış.

çagubul et- : esas metinde bir alt madde olan bu kelime de çeviriye alınmamış.

çigartıp al- : bu alt madde de Nemeth'de olduğu halde çeviriye alınmamış. Nemeth'de *çet* diye madde başı olan bir kelime çeviride mevcut değil

bu kelimenin karşılığı Nemeth’de sadece parentez içinde Rusça (*Nevgodnoe mesto*) ‘hoşa gitmeyen, kuytu, تنها yer’¹⁸ şeklinde mânâlandırılmıştır.

darman: ‘ilaç, deva’ kelimesi esas metinde var, çeviride yazılmamış.

dars: ‘ders, ödev’ kelimesi çeviride alınmamış fakat *ders* şeklinde bir kelime mevcut.

didar: ‘yanak’ kelimesi de aslında olduğu halde çeviride yer almamıştır.

gençli: alt maddesi orijinalde olmasına rağmen çeviride yazılmamış.

gent: esas metinde alınmayan *gent* maddesinin alt maddeleri çeviride yazılmalarına rağmen esas madde olan *gent* kelimesi verilmemiş.

gunluk: Nemeth’de bulunan bu kelime de çeviriye alınmamış.

güreş-: ‘mücadele etmek, uğraşmak’ mânâsındaki bu kelime çeviriye alınmamış.

kep: ‘dökme kalıbı’ mânâsındaki bu kelime de çeviriye alınmamış.

kolay: ‘iyi, kolay’ mânâsında esas metinde olmasına rağmen çeviride yok.

kula: kelimesini örnekleyen ‘*donguznu alası-kulası bolmas*’ (domuzun alası kulası ‘kahverengisi’ olmaz) cümlesi çeviriye alınmamış.

lay: ‘çamur, balçık’ mânâsında orijinal metinde geçen kelime çeviride yok.

lap-dep: ‘birden bire’ kelimesi de Nemeth’de var, fakat, çeviride yok.

loban çişkan: ‘büyük sıçan’ kelimesi de çeviride yazılmamış.

soz-: ‘uzatmak, dik tutmak’ mânâsında geçen kelime çeviride yazılmamış.

seksiz: ‘şüphesiz’ *sek* kelimesinin alt maddesi olan bu kelime çeviride yazılmamış.

şis-: ‘şişmek’ kelimesi Nemeth’de madde başı olmasına rağmen çeviride yok.

tas et-: ‘kaybetmek’ kelimesi de çeviride verilmemiş.

yar-: ‘kızarmak’ mânâsında geçen kelime, çeviride yazılmamış.

yar: ‘kemer, kavis’ kelimesi de orijinal metinde olmasına rağmen çeviride yazılmamıştır.

5. Çeviride yazılan fakat orijinal makalede bulunmayan kelimeler.

bağış- ‘bağışlamak’ diye çeviride verilen kelime, Nemeth’de yok.

¹⁸ *Kumiksko-russkij Slovarı, İzdatelstvo’ Sovetskaya Entsiklopediya’, Moskova, 1969.*

bak-: ‘bakmak’ çeviride bu şekilde verilmiş, fakat esas metinde sadece ‘*tedavi etmek*’ mânâsında bir kelime var ‘*bakmak*’ karşılığında bir kelime Nemeth’de yok.

cum: ‘çilek’, Nemeth’de *çum* ‘çilek’ mânâsında geçen bir kelime var, fakat ‘c’ li *cum* diye bir kelime yok. Çeviride *cum* için verilen izah da aslında *çum* karşılığında verilmesi lazımdı bu şekilde çeviriye alınmadığı için verilen izah da bir mânâ ifade etmemiştir.

ders: ‘ders’ asıl metinde ‘*ders*’ şeklinde bir kelime yok ‘*dars*’ şekliyle aynı mânâda bir kelime var.

kak: ‘boğaz, dağ geçidi, uçurum’ mânâsıyla çeviride bir kelime veriliyor, esas metinde ‘*kak*’ diye bir kelime yok fakat aynı mânâda ‘*kaka*’ kelimesi mevcuttur.

kalacı: ‘kalaycı’ Nemeth’de böyle bir kelime yok.

6. *Orijinal metinde madde başı olduğu halde çeviriye alt madde olarak alınan kelimeler*:

geçtip tile-: kelimesi Nemeth’de madde başı olarak verilmesine rağmen çeviride *geç-* maddesinin bir alt maddesi gibi verilmiş.

karagay: bu kelime de esas metinde madde başı olarak yazılmış, fakat çeviride alt madde olarak verilmiş.

kelti: Nemeth’de bu kelime de madde başıdır, çeviriye alt madde olarak alınmış.

Yapılan bu tasarrufun niçin yapıldığı hakkında çeviride bir not yoktur.

7. *Orijinal makalede alt madde olduğu halde çeviriye madde başı olarak alınan kelimeler*.

Bu bahse örnek teşkil eden kelimelerin hepsini çokluğu sebebiyle burada vermeyeceğiz sadece üçer örnek vereceğiz.

açıl-, *agaçlık*, *aşat-*, *barlık*, *birik-*, *bolus-*, *cancaucu*, *ciyil-*, *çidat-*, *dauçu*, *dazula-*, *dinsiz*, *erinçek*, *esle-*, *etikçi*, *geleçi*, *giyin-*, *gomul-*, *hauçu*, *haşın-*, *hana*, *içir-*, *inam-*, *inanır-*, *kalaycı*, *kıyına-*, *kurut-*, *lakırçı*, *maktau*, *maktan-*, *rişharacı*, *ohut-*, *oynat-*, *oyuncu*, *özünnüki*, *özünnüki et-*, *özü*, *parçalık*, *paydal-*, *pikir et-*, *sadagaç*, *sargay-*, *suyun-*, *tayau*, *tişle-*, *tuzla-*, *urlauç*, *urû*, *uruş-*, *yarala-*, *yutagan*, *yürüt-*, *zangngıla-* v.b.

Çeviride bazı maddeler aslına uygun olarak aynı şekilde yazılmış. Yani, madde başı olan kelimeler altına da iç maddeler olduğu gibi verilmiş, fakat,

bir çok kelime aslına bakılmaksızın madde başı olarak yazılmış. Madde başı olarak verilen alt maddeler eğer yeni mânâlar kazanmaları esas alınmışsa aynı şekilde olan başka kelimelerin niye alt madde olarak verildiği bunların hangi ölçüler içinde yapıldığı hakkında çeviride hiç bir kayıt yoktur.

Çeviride 2193 madde başı var, orijinal metinde ise bu sayı 1738'dir, aradaki 455 kelime Kumuk-Balkar Sözlüğüne bir ek değildir, Nemeth'de alt başlık olan kelimelerin çeviride madde başı olarak verilmesinden kaynaklanmaktadır.

Sayın Aytaç'ın Eğitim Bilimci olmasına rağmen bu tür konulara ilgi duyduğu ve iyi niyetle çalıştığı bilinmektedir. Ancak, bu konuyla ilgilenenlere yardımcı kitap olacağını umduğu böyle bir çalışmaya müracaat edildiğinde bu çeviriyi kaynak alacak kişileri bu şekliyle zor durumlara sokacağı bir gerçektir.